

en català, a diferència del veí domini nòrdic, aquesta tendència fonètica només actua com a norma davant -M- (*marmessor*, *arma* = *ànima*) i aquest és un cas a part, com a diferenciació entre nasals.

Per tant, si bé això hi contribuiria, l'impuls decisiu en el nostre cas el donà la influència del sinònim *mermar* MINIMARE; cert que avui aquest és una paraula molt més vigorosa en castellà que en català, però també ha existit en la nostra llengua, com ens ho fa esperar, alhora, el fet que en llengua d'Oc sigui encara més freqüent i antic que en les llengües hispàniques. La compenetració entre MINIMARE i MINUERE la comprova la forma *mirmar*, on tot el cos fonètic del mot correspon a aquell, llevat només de la vocal *i* (de *minvar*): aquest *mirmar*, en efecte, és molt freqüent en les fonts rosselloneses des del S. XIII: *mirma* adj. 'mínvola, disminuïda', doc. de 1284 (RLR IV, 363), i *mirmar-se* i ésser *mirmatz* són les formes de les *Vides Ross.*, fº 98 i 168r2 (on hi ha també *mirvar* tr. 'disminuir', 211v1).

DERIV.: *Birbada*, *Birbador*, *birbadora* [Nebr.] [Mora i Galícia; *vent de birbadores*, BDC II, 91]. *Birbament* [Nebr.]. *Birbó* 'acte de birbar' val. [**birbað* -ATIONEM].

1 Abans hi hagué una nota breu de Spitzer (*Lexik. a. d. Kat.* 4n.), que suggeria un ètimon *ABHERBARE, una espècie de privatiu de HERBA, idea que no té de seductor més que una lleu aparença, car no solament topa amb la -i- inexplicada i amb l'absència de tota dada llatina o romànica per a tal postulat verbal, sinó que això és contrari als fets de la derivació fins en llatí arcaic, com sigui que AB- no és pròpiament privatiu i només s'usà per formar derivats de verbs però no de substantius. Un derivat així no podia ser altra cosa que *EXHERBARE. — 2 Encara que interpretant les enquestes d'En Casacuberta a Gistau vaig traduir «eixarcolar», com que la mateixa traducció dono, a Echo i Ansó, al mot *porgar* (BDC XXIV, 177), aquesta equivalència es prestaria a entendre que a Gistau té el mateix sentit que a Fonç. Alguna relació, almenys parcial, pot tenir amb aquesta acc. de *birbar* el fet que a Jaén *esmenuir* significa 'collir les olives a mà' (DCEC III, 341 i n. 4), si bé és veritat que encara més que una evolució de la idea d'«esporgar l'olivera» tenim ací una contaminació per part de EMULGÈRE (d'on el nostre *esmunyir* per a 'collir olives').

Birbillejar, V. *guspira* *Birimboia*, V. *babau* *Bir-la*, *birlar*, V. *biulla* *Birret*, *birreta*, V. *barret* *Birulet*, V. *virolla* *Bis*, *bisar*, V. *bi-*

BIS, 'espècie de verat: *scomber colias*', probablement de l'adjectiu de color cat. ant. *bis* 'gris fosc', més semblant al color d'aquest peix; el dit adjectiu, que és també occità i francès antic, i it. *bigio*, és d'origen molt incert, car és bastant dubtós que vingui del ll. vg. *BOMBYCIUS, adjectiu aplicat al color dels teixits fets amb BOMBYX 'mena de seda i de cotó', su-

posant que s'extragués d'una forma arcaica **bombis*, que hauria estat entesa com a *bon bis*, com si fos combinat amb l'adjectiu *bon* 'de bona qualitat'. □ 1.ª doc.: doc. de 1301 (*AlcM*).

Com que el plural és *bissos*, aquest fou pronunciat vulgarment com a *bissols* per alguns (cf. la ultracorreció de la mena de *cèrvols*, *ninxols*, *Pàndols*, *Rèvol*, etc.), d'on s'extragué un singular *bissol*, ajudant-hi la influència de *bonítol*, peix relacionat amb el *bis*; fins si posem en dubte que aquest sigui també modificació de *bonito*, el fet és que totes dues formes sovint s'han usat juntes: «mòleres, jerles, besuch, *bissols*. boga, sorell, *bonítols*», en un doc. de Balaguer de 1313 (*BABL* XII, 422); «la liura carnisera de *bis*», document de 1361-6 (*BSAL* VII, 119b), *bisoles* en la traducció castellana del Llibre de Cuina del nostre Robert de Nola (184), «verat o *bis*: *scombrus*», en Onofre Pou (a. 1575, *Thes. Pu.*, p. 66); Orellana (1802), *Peixos de Mar de València*, recull *visol*, pl. *visols*, i diu que és *scombrus* en l'obra de Palmireno.

La forma simple m'és coneguda de tota la Costa Brava: «fent caure, amb esquer i grumeig, als hams de ses canyes, els *bissos* i orades que s'acosten a les marresmes en les nits de lluna (Ruyra, *Pinya de Rosa* I, 141); a Cadaqués me'l descriuen com un peix més eixut que el verat, que freqüenta unes penyes (Foralló, Bau) camí del Cap de Creus, que uns anomenen *dels Bis*, altres *dels Bizus*, amb diferent formació del plural.

S'ha usat també una forma femenina, cast. *biza* [c. 1765], també en provençal (*bisso* f., si bé ací sembla designar altres peixos). A la fi de l'Edat Mitjana l'anònim autor occità del *Tractatus de Piscibus* (ms. de París) diu que *byza* és nom espanyol i occità del bonítol (que ell voldria derivar del nom de Bizanci, idea fantàstica). El bonítol o *Scomber mediterraneus* segons Carus (II, 656-60) s'anomena *pisantuni* a Catalunya; el *Scomber scomber* és *pizzintun* a Malta, *pisarú* o *pisaru* a Càller; el *Scomber colias* és *biso* a les Balears, *bizet* en el Rosselló i *pizzintun* a Malta; i el *Scomber bisus* és *visol* a Catalunya, *bisu* o *mpisu* a Palerm i *pisantuni* a Messina. Formes que s'han format per composició amb THUNNUS 'tonyina', peix que també pertany a la família dels escòmbrids. Quant a la *p-* de *pizzintun*, *pisaru*, etc., pot ser deguda a la influència de PISCIS i de la seva descendència romànica.

No és inversemblant creure que *bis* sigui (com han suggerit el REW, 3873, i d'altres) el mateix que l'adjectiu de color fr. *bis* 'gris fosc' [ja en el *Roland*, c. 1090], oc. *bis* 'gris negrós', *biset* 'marró blanquinós', it. *bigio* 'cendrós, plomís', cat. ant. *bis*, poc freqüent en la nostra llengua, on solament el *DAG.* en cita un cas en un text dels Ss. XIV o XV. Aquests peixos tenen efectivament colors així: negre blavenc la tonyina, blau verdós amb ratlles fosques el verat, i justament també aquest ha pres nom d'aqueix color (*VARIATUS*, cf. cat. ant. *vair* 'grisenc'). Per al nom del peix veg. encara DCEC, s. v. *biza*.

Quant a l'origen del nom de color és enterament